

Т. М. Паламарчук, к. е. н., доцент,
кафедра аналізу і статистики ім. І. В. Поповича

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

Постановка проблеми. Ефективне сільськогосподарське виробництво є основою забезпечення продовольчої безпеки держави, задоволення населення країни високоякісними продуктами харчування в достатній кількості та різного асортименту. Нинішня аграрна структура, при якій збільшується концентрація земель агрохолдингів, які спеціалізуються на вирощуванні високорентабельних та монокультур переважно зернової та олійної груп, а виробництвом трудовісткої плодоовочевої та м'ясо-молочної продукції займаються дрібні особисті селянські господарства та фермери, є незбалансованою. Розвиток сільськогосподарської кооперації є одним із пріоритетів аграрної політики та інструментом досягнення економічного зростання в аграрному секторі національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань щодо становлення сільськогосподарських кооперативів були присвячені наукові праці вітчизняних вчених, зокрема: М. П. Драгоманова, М. В. Левитського, М. І. Туган-Барановського, О. І. Чупрова, Б. М. Мартоса та ін. Сучасні проблеми функціонування та ефективного розвитку кооперативного руху в Україні досліджують такі вчені, як: О. М. Бородіна, В. В. Гончаренко, В. В. Зіновчук, М. Й. Малік, В. М. Микитюк, В. Я. Месель-Веселяк, Л. В. Молдаван, П. Т. Саблук, О. В. Скидан, Г. В. Черевко та ін.

Результати досліджень. В сільському господарстві в світовій практиці кооперативна форма організації праці є багатоперспективна і найпоширеніша. Аналіз еволюції кооперативної ідеї у зарубіжних країнах свідчить про різноманітність форм кооперації та кооперативів у сільському господарстві, їх значну питому вагу у сучасному агробізнесі, виключно важливу роль у забезпеченні ринкової рівноваги і збільшенні можливостей економічного вибору для сільськогосподарських товаровиробників. Значення кооперативів не знижується, а навпаки, набуває нового змісту в умовах глобалізації ринку продовольства і загострення на цій основі міжнародної конкуренції [1, с. 190].

В Україні перспективним є розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Такий вид кооперації сприяє [6]: підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва

завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, проведення окремих технологічних операцій, здійснення маркетингових досліджень, а також збільшення прибутку від реалізації продукції; – розширенню доступу сільськогосподарських товаровиробників, особливо особистих селянських та фермерських господарств, до агросервісних послуг; – удосконаленню для сільськогосподарських товаровиробників процесу реалізації продукції, більш ефективному використанню каналів збуту, досягненню міцних позицій на ринку, адаптації до ринкових умов; – створенню додаткових робочих місць у сільській місцевості, поліпшенню соціального захисту сільського населення, підвищенню рівня життя на селі.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – кооператив, що утворюють шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб – виробників сільськогосподарської продукції – для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів [5, с. 3].

Так, за даними Мінагрополітики України кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні станом на 01.01.2017 р. становила 1097 одиниць. Протягом 2010–2016 рр. їх кількість зросла на 448 одиниць. Із загальної кількості зареєстрованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів реально здійснюють господарську діяльність лише 589 одиниць, зокрема: молочарських – 151, з обробітку землі та збирання врожаю – 152, м'ясні – 34, плодоовочеві – 76, зернові – 35 та з надання інших послуг – 141. За видами діяльності 589 діючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів розподілились на: переробні – 25, заготівельно-збутові – 149, постачальницькі – 16, з надання інших послуг – 101 та багатофункціональні – 298. Цими кооперативами станом на 01.01.2017 року об'єднано 24,8 тис. осіб, створено на селі 1636 постійних робочих місць, які утримують 21758 голів ВРХ, з яких: 16953 голови корів та 4188 – голів свиней, реалізовано 48,7 тис. тонн молока, 2,8 тис. тонн зерна, 0,2 тис. тонн м'яса, 3,2 тис. тонн плодоовочевої продукції, сплачено податків та зборів на суму 13981,6 тис гривень [8].

На сьогодні потенціал сільськогосподарської кооперації в Україні залишається нереалізованим. Організацію виробничих, виробничо-обслуговуючих споживчих первинних кооперативів та їх об'єднань слід будувати на загальноприйнятих у світі, за декларованих

Міжнародним кооперативним Альянсом, принципах добровільності, вільного вибору адміністрації, особистої участі в управлінні всіх членів кооперативу тощо. При цьому повинні використовуватися такі чинники кооперування, як: висока економічна ефективність кооперативного господарювання; відходу від участі в ділових операціях: вихід на внутрішній і зовнішній ринки збуту продукції; налагодження системи постачання і збуту продукції та системи послуг; переваги координації всієї громадської системи; поділ ризику, ринкова влада та ін.

Основними проблемами ефективного розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні є:

- відсутність ефективного приватного власника на селі;
- невизначеність стратегічних, пріоритетних напрямів розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на загальнодержавному рівні й відсутність мотивації кооперативних дій;
- неефективна реалізація міжнародних проектів розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- відсутність освітнянської та організаційної діяльності неурядових організацій та осіб, зацікавлених у створенні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- обмеженість інформації про створення та фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- відсутність ініціаторів та організаторів сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, відповідної матеріально-технічної бази;
- дефіцит фахівців кооперативного профілю в сільському господарстві;
- недосконалість законодавчої бази, неузгодженість в оподаткуванні та реєстрації сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- некомпетентність працівників державних установ щодо забезпечення розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів тощо [3].

Серед вітчизняних науковців, законодавців і управлінців найбільше дискусій і протиріч виникає щодо тих положень, які стосуються специфіки ціноутворення в кооперативі, розподілу коштів, що надходять на рахунки кооперативів від їх діяльності, оподаткування кооперативів та розпорядження кооперативними фондами. Привести законодавчі акти у відповідність із світовим кооперативним законодавством – одне з основних завдань для сприяння розвитку кооперативів у вітчизняному аграрному секторі.

В усій системі сільськогосподарської освіти немає програм з передання спеціалістам системних кооперативних знань. Відсутня діюча система просвітницької роботи з питань кооперування серед сільського населення. Недоступним для селян є інформаційне забезпечення організації кооперативних формувань. В органах державного управління сільським господарством питаннями розвитку кооперації займається 1–2 людини, тоді як в інших країнах – повноцінні структурні підрозділи. Зазначене вимагає від законодавчих і урядових структур кардинальних змін в аграрній політиці щодо сприяння розвитку малого і середнього бізнесу на кооперативних засадах з урахуванням світової практики [4].

Висновки. Економічні реформи в Україні повинні охоплювати весь комплекс проблем, пов'язаних з удосконаленням земельних і майнових відносин, розвитком її багатукладної ринкової економіки та різних форм господарювання. Провідне значення у здійсненні економічних реформ повинна зайняти кооперація. Стимулювання розвитку обслуговуючої, виробничої сільськогосподарської кооперації сприятиме збільшенню доходів селян через зайнятість і підприємницьку активність, створення комфортних умов праці, а також розвинутої соціальної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – Друге вид., доп. і перероб. – К.: Логос, 2001. – 380 с.
2. Іванух Р. А. Аграрна економіка і ринок / Р. А. Іванух, С. Л. Дусановський, С. М. Білан // Тернопіль: «Збруч», 2003. – 305 с.
3. Клокар О. О. Проблеми забезпечення ефективного розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201482/41.html>.
4. Молдаван Л. В. Роль кооперативів у забезпеченні конкурентоспроможності малого і середнього агробізнесу: теоретичні і практичні аспекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://trpe.econom.univ.kiev.ua/data/2016_32/zb32_03.pdf
5. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України за станом на 20.11.2012 р. / Верховна Рада України. – К. : Парламентське вид-во, 2012. – 261 с.
6. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація: Словник-довідник / За заг. ред. Р. Я. Корінця, М. П. Гриценка, М. Й. Маліка. – Львів: НВФ «Українські технології», 2010. – 160 с.
7. Собкевич О. Щодо першочергових напрямів підтримки розвитку

сільськогосподарської кооперації в Україні. Аналітична записка / О. Собкевич, В. Русан, А. Юрченко // Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/817/>

8. Ковальова О. Правове поле розвитку сільськогосподарської кооперації потребує змін / О. Ковальова // Матеріали круглого столу «Міжнародний досвід створення сприятливого правового поля для розвитку сільськогосподарської кооперації та його імплементації в українське законодавство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/node/23256>